

Holokausta memoriālā kompleksa un izglītības centra „Jad Vašem” ceļojošās izstādes „Vairāk nekā bērnu spēles” izmantošana darbā ar skolēniem atbilstoši klašu grupām.

Šis materiāls ir izstrādāts, lai palīdzētu pedagogiem sagatavot skolēnus „Jad Vašem” ceļojošās izstādes „Vairāk nekā bērnu spēles”: Bērni Holokaustā - jaunrade un spēles, apmeklējumam. Izstāde sastāv no 17 planšetēm (teksti, fotogrāfijas, artefakti), divām dokumentālajām īsfilmām un spēles „Monopols” dublikāta.

Pedagogiem vēlams iepazīties ar izstādes saturu *pirms* darba ar skolēniem.

Izstādes apmeklējumam jānotiek pedagoga vadībā, lai nerastos situācija, kad skolēni vieni paši apskata izstādi, nav sagatavoti vai neizpratnē raugās apkārt.

Ar izstādes elektronisko versiju varat iepazīties „Jad Vašem” mājas lapā:

angļu valodā - <http://www1.yadvashem.org/yv/en/exhibitions/nochildsplay/index.asp>

krievu valodā - <http://www.yadvashem.org/yv/ru/exhibitions/nochildsplay/index.asp>

Pedagoģiskais mērķis:

Padziļināt izpratni par Holokausta traģēdiju.

Uzdevumi:

- Mācīt par ebreju bērnu dzīvi pirms Holokausta, tā laikā un pēc traģēdijas;
- Iepazīstināt skolēnus ar konkrētu cilvēku dzīves stāstiem;
- Izpētīt galvenos uzziņas materiālus – fotogrāfijas, artefaktus, vēstules, poēmas, zīmējumus;
- Veicināt līdzcietību pret upuriem;
- Mudināt domāt par cilvēku neatņemamajām, vispārīgajām tiesībām, kuras ir jāaizsargā.

Sadalījums klašu grupās

Izstāde ir piemērota dažādu vecumu skolēniem. Tomēr ļoti svarīgi, lai pedagogi ievērotu skolēnu vecumam atbilstošu pieeju, kas saskan ar viņu izziņas spējām un emocionālo briedumu.

Šo nodarbību vadlīnijas ir izstrādātas atbilstoši divām vecuma grupām - pamatskolas skolēniem (6.-8. klase) un vidusskolēniem (9.-12.klase).

Ievads

Lielākajā daļā Eiropas valstu Holokausts radikāli mainīja ebreju bērnu dzīvi. Viņu ierastajai bērņībai pēkšņi beidzoties, bērņiem nereti nācās cīņīties ar nepārvaramām grūtībām – pastāvīgu badu, izmisumu un briesmām. Viņiem bieži nācās uzņemties pieaugušu cilvēku pienākumus. Šī izstāde atklāj bērņiu ikdienas cīņu par izdzīvošanu un centienus saglabāt bērņību, neraugoties uz skarbo realitāti sev apkārt.

Apmeklējot izstādi, pedagogiem jāvērš uzmanība uz ebreju bērņiu grūtībām Holokausta laikā, norādot uz upuru „nozagto bērņību”, pastāvīgajiem briesmu draudiem un krasajām pārmaiņām viņu ģīmenes dzīvē.

Šajā izstādē īpašs uzsvars tiek likts uz bērņiu rotaļlietām un zīmējumiem, kam Holokausta laikā bija daudzveidīga nozīme.

Jāpiezīmē, ka parasti bērņiu spēles tiek izgatavotas, lai nodarbinātu bērņius, kā arī lai veicinātu viņu prāta un emocionālo attīstību. Rotaļlietas bieži sniedz arī mierinājumu. Holokausta laikā rotaļlietas ebreju bērņiem nereti atgādināja laimīgos laikus pirms viņu dzīve sabruka – tā bija saikne ar viņu pagātni.

Zīmējumi parasti ir kā logs uz bērņa iekšējo pasauli, kas atklāj viņa jūtas un sapņus. Bērņiu ilustrācijas visbiežāk parāda, kā viņi uztver to, kas notiek apkārt. No vienas puses, bērņiu Holokaustā centās saglabāt savas atmiņas, bet no otras – cīņīties ar mainīgu realitāti ik dienu.

Izstādes pārskats

Izstādes 17 planšetes atspoguļo ebreju bērņiu dzīvi pirms kara, Holokausta laikā un pēc tā, ar visām izrietošajām sekām.

Pirms Holokausta: Pastāstiet skolēņiem, kā ebreju ģīmenes dzīvoja pirms viņu dzīve tika izpostīta. Skolēņios pieaugs līdzcietība pret ebreju bērņiem, kuri dzīvoja normālos apstākļos, atradās drošībā un baudīja ģīmenes siltumu.

Holokausta laikā: Jānorāda uz pārmaiņām, kādas ebreju bērņiu piedzīvoja Holokaustā, kā arī uz viņu centieniem saglabāt saikni ar pagātni - dzīvi pirms kara. Skolēņiu uzzinās par upuru bērņības rotaļlietām, kā arī par viņu iztēli laikā, kad valdīja haoss.

Pēc Holokausta: Uzdodiet skolēņiem diskusiju veicinošus jautājumus, piemēram:

- Kā jauniešiem veidot no jauna savu dzīvi, neraugoties uz formālajām izglītības iespējām?
- Kas notika pēc kara ar ebreju bērņiem, kuri pārcieta Holokaustu?

Skolēni iepazīsies ar to bērnu / jauniešu dzīves stāstiem, kuri izdzīvoja Holokaustā, atgriezās Rietumu sabiedrībā un veidoja ģimenes no jauna, neskatoties uz piedzīvoto un sarežģītajiem apstākļiem.

Ieteikumi darbam ar pamatskolas skolēniem (6.-8.klase)

Sagatavošanās izstādes apskatei: Palūdziet, lai izstādes apmeklējuma dienā katrs paņem līdzīgu kādu savas bērnības rotaļlietu, zīmējumu vai fotogrāfiju, kurā viņš redzams ar mantiņu. Skolēni var sasēsties aplī un katrs īsi pastāstīt par līdzpaņemto rotaļlietu, zīmējumu vai fotogrāfiju.

Skolēniem daloties atmiņās, pajautājiet:

- Kas ir šī rotaļlieta vai zīmējums?
- Ko tev tā nozīmē? Kādēļ tā tev ir svarīga?
- Vai ar to ir saistīts kāds īpašs stāsts?
- Ko tev šī rotaļlieta nozīmēja toreiz un ko tev tā nozīmē tagad?
- Ja tu esi pazaudējis bērnībā iemīļotu rotaļlietu vai citu tev nozīmīgu mantu, tad padalies savās izjūtās par to.

3

Kā vadīt izstādes apskati?

2. planšete

Pirms Holokausta

Pedagogiem jāsniedz skolēniem ieskats ebreju bērnu dzīvē pirms Holokausta.

Ieteicamie jautājumi:

- Kas jums ir kopīgs ar bērniem šajās fotogrāfijās?

3. planšete

Kara briesmu ēnā

Pedagogiem vajadzētu rosināt skolēnos pārdomas, salīdzinot 3. planšetes fotogrāfijas ar tām, kas uzņemtas pirms Holokausta (2. planšete). Jāpaskaidro skolēniem, ka šajās planšetēs redzami fotoattēli uzņemti tikai ar dažu gadu intervālu - starp to uzņemšanu nebija pagājis ilgs laiks.

leteicamie jautājumi:

3. planšetē fotogrāfijā redzami Vācijas ebreju bērni-bēgļi.

- Ko jūs ievērojāt šajos fotoattēlos?
- Kas ir atšķirīgs fotogrāfijās otrajā un trešajā planšetēs?

Pedagoģu zināšanai: 2. planšetē bērni tur rokās savas rotaļlietas, šķiet laimīgi un droši.

3. planšetē zēns ir satvēris savu rotaļlietu kā vairogu. Rotaļlieta netiek turēta dabiski, bet ir kļuvusi par aizsardzības līdzekli. Bērnam saskaroties ar vajāšanām, rotaļlietas loma ir būtiski mainījusies.

5. planšete

Terezienštate

Sniedziet klasei informāciju par Terezinas / Terezienštates geto, pievēršot uzmanību bērnu laikrakstam „Kamarad”. Laikrakstā, kuru publicēja un izplatīja ebreju bērni Terezinā, jaunie žurnālisti rakstīja par piedzīvoto geto, kā arī par pasauli, kuru viņi pazina pirms deportācijas no savām mājām. Ja skolēni jautā, kā bērni Terezinā tika pie zīmēšanas piederumiem, paskaidrojiet, ka šajā geto atradās mākslinieki, kurus nacistiskā Vācija piespieda strādāt tās labā, un viņiem bija pieejami zīmēšanas piederumi.

leteicamie jautājumi:

- Dalieties iespaidos par stāstu bērnu laikrakstā „Kamarad”, ko uzrakstīja Terezinas geto bērni?
- Kā jūs raksturotu komiksus, kas publicēti „Kamarad”?
- Kāpēc, jūsuprāt, ebreju bērni publicēja zīmējumus geto?

8. planšete

Bērnu nami

Pastāstiet klasei par Janušu Korčaku un viņa pedagoģisko darbību Polijā pirms kara un pēc tam Varšavas geto. Pievērsiet uzmanību mūzikas tēmai, kas atspoguļota šajā planšetē.

leteicamie jautājumi:

- Vai tu spēlē kādu mūzikas instrumentu?
- Kādu mūziku tev patīk klausīties?
- Kāda nozīme mūzikai ir tavā ģimenē?
- Kā mūzikas instrumentu izmantošana grūtos brīžos spēj stiprināt cilvēka vēlmi dzīvot?

9. planšete

Bērnū nami Francijā

Pastāstiet skolēniem, kā Holokausta laikā dažus ebreju bērnus izdevās veiksmīgi paslēpt. Parasti slēpšanās mums saistās ar spēli - paslēpes. Taču Holokausta laikā slēpšanās bija izdzīvošanas jautājums un pastāvīgs risks. Jāatgādina skolēniem, ka lielākā daļa ebreju bērnu tomēr Holokaustā neizdzīvoja, jo tika noslepkavoti (apmēram 1,5 miljons).

leteicamie jautājumi:

- Ar ko jums saistās slēpšanās?
- Ko ebreju bērni darīja slēptuvēs?
- Kā viņi sekoja līdzī laika ritumam?

Dzejolis „Kamēr mēs tīrījām zobus”.

Nolasiet skaļi dzejoli skolēniem priekšā.

Zobu tīrīšana ir attēlota kā parasta nodarbe, kā daļa no ikdienas dzīves.

Dzejoļa izteiksmes veids ir diezgan rotaļīgs, tomēr tā zemteksts atgādina bērniem par vidi, kurā viņi atrodas, par piesardzību, kā arī par taupību.

5

leteicamie jautājumi:

- Ko audzinātāji ar šo dzejoli centās paslēptajiem bērniem iemācīt?

Pastāstiet skolēniem arī par Herberta Odenheimera dzīvi, kurš vēlāk mainīja vārdu uz Ehuds Lēbs. Jāpaskaidro skolēniem, ka Holokausta laikā slēpto ebreju bērnu vārdi bieži tika mainīti, lai aizsargātu viņu identitāti.

Ehuds / Herberts piedzima Vācijā un vēlāk kā mazs zēns kopā ar saviem vecākiem tika deportēts uz Franciju. Šaha dēlis, ko Ehuds izgatavoja, būdams vēl bērns, vēlāk kļuva par daļu no „Jad Vašem” izstādes „Vairāk nekā bērnu spēles”. Šodien Ehuds ir gandarīts tēvs un vectēvs. Viņš dzīvo Jeruzalemē un pavada daudz laika memoriālā „Jad Vašem”, daloties personīgajā pieredzē ar pedagogiem un skolēniem.

leteicamie jautājumi:

- Ehuda / Herberta vārds tika mainīts vairākas reizes. Kā, jūsuprāt, jauni ietekmē vārda maiņa?

11.a planšete

Slēptuvēs

Makss Hepners un viņa zīmējumi slēptuvē

Pievērsiet skolēnu uzmanību Maksa Hepnera stāstam. Makss ar saviem draugiem stāv pie ieejas vistu kūtī, kas bija viņa ģimenes slēptuve Holokausta laikā. Skolēni var aplūkot zīmējumus, kurus viņš uzzīmēja slēptuvē.

Maksa zīmējumos atspoguļojas Bībeles stāsta motīvi par Dāvidu un Goliātu. Šajā labi pazīstamajā Bībeles stāstā Dāvids, būdams vēl zēns, pieveic ienaidnieku - milzi Goliātu. Maksa zīmējumu zemteksts atklāj, ka tāpat kā Dāvids sakāva Goliātu, viņš vēlētos, lai ebreju tauta uzveic nacistisko Vāciju.

Jāpaskaidro skolēniem, ka, neraugoties uz skarbo realitāti, ar ko ebreju bērni saskārās slēptuvēs, viņu radošums un iztēle nebeidza izpausties.

leteicamie jautājumi:

- Vai Maksa dzīves vieta izskatās patīkama vieta?
- Vai esat kādreiz redzējuši vistu kūtī? Ja esat, kā jūs to aprakstītu?
- Ko jūs saskatāt Maksa zīmējumos?
- Kāda ir Maksa zīmējumu vēsts?

13. planšete

Bēgšana

Pievērsiet skolēnu uzmanību stāstam par Klodīni Švarcu-Rudeli un viņas lelli Koleti. Klodīnei Švarcai-Rudelei bija septiņi gadi, kad viņa kopā ar saviem vecākiem bēga no Parīzes uz Francijas dienvidiem. Kara laikā lelle Kolete „deva Klodīnei spēku”. Vecāki atkal un atkal piekodināja Klodīnei lelli nesalauzt un nepazaudēt. Tikai vēlāk Klodīne uzzināja, ka viņas vecāki lellē bija paslēpuši ģimenes dārglietas. Šobrīd Klodīne dzīvo Jeruzalemē un strādā memoriālā „Jad Vašem”.

leteicamie jautājumi:

- Vai tev ir vai kādreiz ir bijusi lelle?
- Ko šī lelle tev nozīmē šodien?
- Ko lelle Kolete nozīmēja Klodīnei pirms kara?
- Kādam nolūkam Klodīnes vecāki izmantoja lelli Holokausta laikā?

leteicamais mājasdarbs:

Skolēnus var aicināt uzrakstīt Klodīnei vēstuli, kurā tiktu atspoguļoti viņu iespaidi par Klodīnes dzīvi kara laikā.

leteikumi darbam ar vidusskolēniem (9.-12. klase)

2. planšete

Pirms Holokausta

Norādiet skolēniem uz 1939. gada kafijas reklāmu Francijā, kurā redzama bērnu modele, ebreju meitene Regīna (Rivka) Gartenlauba-Avihaila. Paskaidrojiet skolēniem, ka bērni tika iesaistīti reklāmas kampaņās pirms Otrā pasaules kara.

Šī reklāmas kampaņa skaidri parāda, ka Regīna un citi Francijas un Eiropas ebreji bija daļa no sabiedrības. Regīna bija bērnu modele, ar kuras fotogrāfiju tika veicināta kafijas pārdošana Francijas sabiedrībā – kā jauniem, tā veciem dažādu sociālo slāņu cilvēkiem. Šī reklāmas kampaņa noritēja 1939. gadā, aptuveni gadu pirms nacistiskās Vācijas iebrukuma Francijā.

7

leteicamie jautājumi:

- Ko jūs ievērojāt šajā fotogrāfijā?
- Kā jūs domājat, kādēļ meitenīte tur rokās vienlaikus lelli un kafiju?
- Ko vēsta šī reklāma?

3. planšete

Kara briesmu ēnā

Pedagogiem vajadzētu uzsvērt to, ka neilgi pēc tam, kad Regīnas fotogrāfija tika izmantota kafijas reklamēšanai, ebrejus Francijā sāka rasistiski vajāt. Regīna, kas vēl nesen bija franču sabiedrības modele, pēkšņi kļuva par sabiedrības izstumtu. Lai gan pirms kara viņa, iespējams, lepojās ar savu statusu, Holokausta laikā Regīna, līdzīgi daudziem citiem ebreju bērniem, smagi cieta savas ebrejiskās identitātes dēļ, īpaši vēlāk, kad pie apgērba bija jānēsā dzeltenā zvaigzne.

leteicamie jautājumi:

- Kādas atšķirības jūs saskatāt, salīdzinot Regīnas fotogrāfiju 2. planšetē ar attēlu 3. planšetē?
- Kāda bija rotaļlietu un leļļu nozīme Holokausta laikā salīdzinājumā ar laiku pirms kara?

4. planšete

Geto

Pastāstiet skolēniem, kāda bija ebreju jauniešu dzīve geto. Smago apstākļu dēļ vecāku pienākumus bieži uzņēmās bērni, paslepus gādājot maizi, lai izdzīvotu. Jauniešiem nācās uzņemties pieaugušo atbildību draudošajās briesmās, lai palīdzētu un gādātu par savām ģimenēm.

Aiciniet skolēnus izlasīt Ābrahāma Koplovica, kurš dzīvoja Lodzas geto, dzejoli „Sapnis” un apskatīt Ļvovas geto iemītnieces Nellijas Tollas zīmējumus.

Paskaidrojiet, ka bērni Holokausta laikā lika lietā savu iztēli, lai paglābtos no skarbās realitātes, ar kuru saskārās, kā arī lai bagātinātu savu dzīvi ar radošumu.

Nellijas zīmējumi pauž cerību par labāku nākotni, kā arī atspoguļo ilgas pēc dzīves, kāda tā bija pirms kara. Ābrahāma dzejolis atklāj viņa sapņus par nākotni - par pasauli, kurā viņš pats ir sava likteņa noteicējs.

leteicamie jautājumi:

- Ko, jūsuprāt, Nellija vēlējās pateikt ar saviem zīmējumiem Holokausta laikā?
- Par kuru laika periodu stāsta Nellijas zīmējumi?
- Par ko sapņoja Ābrahāms?

6. planšete

Nometnēs

Pievērsiet skolēnu uzmanību stāstam par Evas Ielli Gertu un norādiet uz vēstuli, ko Eva Gertai uzrakstīja pēc vairākiem gadu desmitiem.

Otrā pasaules kara laikā ebreji tika izsūtīti no savām mājām uz koncentrācijas nometnēm, piespiedu darba un nāves nometnēm. Dažās nometnēs ebreji tika ieslodzīti un bija spiesti dzīvot šausmīgos apstākļos, bet citi tika nogalināti uzreiz pēc ierašanās. Eva Modvāla-Haimovica, kura bija vienīgais bērns savā ģimenē, tika deportēta no savām mājām Transilvānijā (robežjosla starp Ungāriju un Rumāniju). Pirms kara tēvs Evai uzdāvināja Ielli Gertu, kas vēlāk kļuva par viņas uzticamo pavadoni un draugu.

Eva stāsta, ka kādu nakti 1944. gadā, kad Ungārijas policija piebrauca pie viņu ģimenes mājas, „mēs ar Gertu bijām nobijušās un raudājām ... par laimi Gerta bija kopā ar mani. Es viņu apskāvu, cik vien cieši varēju, un tad man vairs nebija bail.”

Ejot cauri grūtībām un visu ieslodzījuma laiku Gerta vienmēr bija līdzās Evai. Lelle Gerta sniedza Evai mierinājumu un atgādināja par ģimenes siltumu un drošību, kas valdīja viņas mājās pirms kara. Evas tēvs Holokaustā neizdzīvoja. 1950. gadā Eva pārcēlās uz Izraēlu, sāka dzīvi no jauna un nodibināja ģimeni. 1998. gadā Eva uzdāvināja lelli Gertu memoriālam „Jad Vašem”. Evai nebija viegli šķirties no savas lelles, īpaši tādēļ, ka tā viņai bija saikne ar tēvu un zaudēto bērniību. Dažkārt rotaļlietas var simbolizēt zaudējumu. Pat kļūstot pieaugušiem, daļai Holokaustā izdzīvojušo ir bijis grūti šķirties no lietām, kas viņiem nozīmēja cilvēcīgumu un palīdzēja izdzīvot necilvēcīgos apstākļos.

Izlasiet skolēniem priekšā Evas vēstuli lelei Gertai un pārrunājiet to!

Ieteicamie jautājumi:

- Pēc kara Eva izauga liela un tomēr nešķīrās no savas lelles. Kāpēc?
- Kādēļ Evai bija grūti atdāvināt savas bērniības lelli memoriālam „Jad Vašem”?
- Kā jums šķiet, kāpēc Eva rakstīja atvadu vēstuli Gertai?

15. planšete

Pēc Holokausta

Bērns gruvešos

Svarīgi atzīmēt to, ka par fotogrāfijā redzamo bērnu precīzas informācijas nav. Nav zināms, kur šis attēls ir uzņemts un kāds bija bērniņa vārds. Šī fotogrāfija spilgti raksturo situāciju Otrā pasaules kara beigās, kad cilvēki iznāca no gruvešiem un haosa, klīda apkārt un nezināja, kurp doties. Viņi bija palikuši pavisam vieni. Katram bērnam Holokaustā bija atšķirīgs liktenis.

Paskaidrojiet skolēniem, ka Holokausta kontekstā atsevišķi vārdi bieži ieguva citu nokrāsu, piemēram, vārds „viens”. Pēc Holokausta lielākā daļa izdzīvojušo bija zaudējuši savu ģimeni, mājas, draugus, kaimiņus, kopienu. Izdzīvojušie visbiežāk bija palikuši pilnīgi vieni šajā pasaulē un atradās daudzu dilemmu priekšā. Turklāt viņiem bija jāatrod veids, kā sadzīvot ar savām sāpēm un zaudējumiem.

Ieteicamie jautājumi:

- Kādēļ, jūsuprāt, „Jad Vašem” kuratori izvēlējās noslēgt izstādi ar šo fotogrāfiju?
- Vai vārds „viens” Holokausta kontekstā ir ieguvis citu nokrāsu? Paskaidrojiet savu atbildi!
- Ko mēs varam mācīties no šīs izstādes?

leteicamais mājasdarbs

Izlasiet Ženēvas Bērnu tiesību deklarāciju, ko 1924. gada 26. septembrī pieņēma Nāciju Līga.

Ženēvas Bērnu tiesību deklarācija

Ar šo Bērnu tiesību deklarāciju, kas plašāk pazīstama kā „Ženēvas deklarācija”, vīrieši un sievietes ikvienā tautā apņemas veicināt tālāk tekstā minēto principu īstenošanu, atzīstot to, ka cilvēces pienākums ir nodot bērniem vislabāko, kas tai pieder, neatkarīgi no rases, nacionālās izcelšanās vai reliģiskās pārliecības:

1. Bērnam jābūt iespējas un labvēlīgi apstākļi veselīgai un normālai garīgai un fiziskai attīstībai;
2. Izsalkušam bērnam ir jānodrošina pienācīgs uzturs; neveselam bērnam jāsniedz medicīniskā aprūpe; fiziski, psihiski vai sociālā ziņā nepilnvērtīgs bērns jānodrošina ar viņam nepieciešamo palīdzību vai speciālo aprūpi; bērnam, kurš ir noziedzis, jāsniedz atbalsts un labošanās iespējas; bāreņiem un ielu bērniem jāsniedz pajumte, morālais un materiālais atbalsts;
3. Grūtos laikos bērnam jābūt starp tiem, kas vispirms aizsargājami, un kam vispirms sniedzama palīdzība;
4. Bērnam jābūt vide, kurā viņš var attīstīt savas darba spējas, pelnīt iztiku; bērns jāaizsargā no jebkādam ekspluatācijas formām;
5. Bērns jāaudzina apzinoties, ka viņa enerģija un spējas jāziedo kalpošanai citu cilvēku labā.

<http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>

<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm>

leteicamie jautājumi:

- Pastāstiet vai uzrakstiet, ko, jūsu prātā, nozīmē katrs no pieciem augstāk minētajiem principiem?
- Kā šie principi tika pārkāpti Holokausta laikā?
- Vai jūs pārsteidz tas, ka šī Deklarācija tika pieņemta pirms Holokausta? Paskaidrojiet savu atbildi!